

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye’de çocuk gebeliklerinin araştırılması ve çocuk gebeliklerine neden olan etmenlerin belirlenerek alınacak önlemlerin saptanması amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Filiz KERESTECİOĞLU

Ankara Milletvekili

ÖZET

2016 yılında İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde tespit edilen çocuk yaşta gebelik vakasının 1260 olduğu; 2017 yılının ilk beş ayında ise aynı hastanede 158 çocuğun gebe olduğunun tespit edildiği; bunlardan 37’sinin 15 yaşın altında olduğu, 158 çocuktan 34’ü için adli birimlere bildirimde bulunulduğu, kalan 124 çocuk için ise herhangi bir bildirimde bulunulmadığı basına yansımıştır. Yalnızca bir hastanede tespit edilen çocuk gebeliği sayısının bu denli yüksek olması, kız çocuklarına yönelik cinsel istismarın, erken evliliklerin ve zorla evliliklerin önlenmesinde yetkili mercilerin yükümlülüklerini titizlikle yerine getirdiği konusunda ciddi şüphelere yol açmaktadır.

Sağlık personelinin çocuk yaşta gebelik vakalarıyla karşılaştığında bildirimde bulunması hususu Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği’nin yasal mevzuat çerçevesinde oluşturduğu hukuki görüş ile belirlenmektedir. 2009 yılında Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği’nin yayınladığı hukuki görüşe göre resmi nikâhı olmamasına rağmen 15 yaşını tamamlamış çocukların gebe olduğu vakalarda şiddet emaresi yoksa durumun adli mercilere bildirilmesi zorunlu değildir. Bu durum pek çok şiddet vakasının gözden kaçırılması başta olmak üzere, çocukların şiddet ortamına mahkûm edilmesine, cezasızlık rejiminin güçlenmesine, kız çocuklarının haklarının sistematik olarak ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan çocuk gebeliklerinin ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesinde cezai araçlar kadar koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasına yönelik etkili politikalar geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Çocuk gebelikleri kız çocuklarının eğitimden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Başta bebek ve anne ölümü olmak üzere gebelik ve doğum sırasında ve sonrasında gelişen komplikasyonlar nedeniyle ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı bilinmektedir. Bunların yanında çocukları hayatlarının devamında eşitsiz ve ayrımcı uygulamalara daha açık hale getirmektedir. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti konu alan araştırmalar, çocuk gebeliklerinin kadına yönelik şiddet, zorla evlilikler ve cinsel istismar ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Büyük ölçüde erken evlilik, zorla evlendirme ve cinsel istismar sonucunda ortaya çıkan çocuk gebeliklerini önlemeye yönelik politikaların mülteci ve sığınmacıları da dışarıda bırakmayacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bilhassa savaşın yarattığı yerinden edilme, yoksulluk ve haklara erişim önündeki engeller bu gruplardan kız çocuklarını şiddete ve istismara daha açık hale getirmektedir.

Başta bu sebepler olmak üzere Anayasa ve imzalanan uluslararası çocuk hakları sözleşmeleri uyarınca, çocukların, erken ve zorla evlilikler, cinsel istismar dâhil olmak üzere şiddete maruz kaldığı tüm şartları ortadan kaldırmak, koruyucu ve önleyici hizmetleri geliştirmek ve etkili biçimde uygulamak devletin görevidir. Bu koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkili bir şekilde uygulanması için bütünlüklü bir politika geliştirmeyi ve uygulamayı gerektirir. Yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin de çocuk gebeliklerinin kapsamlı bir şekilde ele alınarak önlenmesine yönelik sağlıklı bir politika geliştirebilmesi için öncelikle Türkiye’de çocuk gebeliklerinin araştırılması ve çocuk gebeliklerine neden olan etmenlerin belirlenerek alınacak önlemlerin saptanması amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurması aciliyet taşımaktadır.

GEREKÇE

2018 yılının Ocak ayında İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde 2017 yılının Ocak-Mayıs ayları arasında yaşları 18’in altında 39’u Suriyeli, 115 çocuğun hamile olduğu tespit edilmesine rağmen adli mercilere bildirilmediği ve çocukların korunmasına dair herhangi bir işlem yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Ekim 2018’de ise Sağlık Bakanlığı Denetçisi Mustafa Kılınç’ın hazırladığı 89/03 sayılı 84 sayfalık rapor olduğu ve bu rapora göre 2017’nin ilk 5 ayındaki hamile çocuk sayısının 115 değil 158 olduğu, çocuklardan 37’sinin 15 yaşın altında olduğu, 158 çocuktan 34’ü için adli birimlere bildirimde bulunulduğu, kalan 124 çocuk için ise herhangi bir bildirimde bulunulmadığı basına yansımıştır. Yine bu raporda 2016 yılında İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde tespit edilen çocuk yaşta gebelik vakasının ise 1260 olduğu haberlerde yer bulmuştur. Yalnızca bir hastanede tespit edilen çocuk gebeliği sayısının bu denli yüksek olması, kız çocuklarına yönelik cinsel istismarın, erken evliliklerin ve zorla evliliklerin önlenmesi konusunda yetkili mercilerin yükümlülüklerini titizlikle yerine getirdiği konusunda ciddi şüphelere yol açmaktadır.

Sağlık personelinin çocuk yaşta gebelik vakalarıyla karşılaştığında bildirimde bulunması hususu Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği’nin yasal mevzuat çerçevesinde oluşturduğu hukuki görüş ile belirlenmektedir. 2008 yılında yayınlanan görüş; “Gebe çocuğun; cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranış sonucunda mı yoksa rıza ile cinsel ilişkiye dayalı olarak mı mağdur olduğu, gebeliği tespit eden kamu görevlisi tarafından bilinemeyeceğinden 18 yaş altındaki resmi nikahı olmayan gebelerin sağlık kurum ve kuruluşlarına başvurduklarının tespiti halinde adli birimlere bildirimlerinin gerektiğini”

belirtmektedir. Ancak 2009 yılında Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği görüşünü; “18 yaş altındaki resmi nikahı olmayan gebeler, kamu sağlık kurum ve kuruluşlarına başvurduklarında, 15 yaşını tamamlamamış olanların (rıza olsun veya olmasın) tamamının ve 15 yaşını tamamlamış olanlarda ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen herhangi bir emarenin varlığı mevcut ise adli mercilere bildirimini gerektirdiği” şeklinde değiştirmiştir. Buna göre resmi nikahı olmamasına rağmen 15 yaşını tamamlamış çocukların gebe olduğu vakalarda şiddet emaresi yoksa durumun adli mercilere bildirilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum pek çok şiddet vakasının gözden kaçırılması başta olmak üzere, çocukların şiddet ortamına mahkum edilmesine, cezasızlık rejiminin güçlenmesine, kız çocuklarının haklarının sistematik olarak ihlal edilmesine neden olmaktadır.

Ancak çocuk gebeliklerinin ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesinde cezai araçlar kadar koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasına yönelik politikalara da ihtiyaç vardır. 2008 yılında yayınlanmış görüşte de belirtildiği gibi gebeliği tespit eden kamu personeli gebelik durumunun şiddet eylemi sonucu oluşup oluşmadığını ve çocuğun şiddete maruz kalmaya devam edip etmediğini tespit edemeyebilir. Şiddetin kaygı, utanç, suçluluk, saldırı altında hissetmeye yol açması, şiddetin devam ettiği durumlarda ise can güvenliği kaygısı şiddeti gizleme eğilimine sebep olabilir. Bu değerlendirme çocuğun ruhsal ve bilişsel durumunu değerlendirilebilecek, çocukla güven ilişkisi kurabilecek, çocuk açısından güvenlik riski oluşturmaması gerektiğinin bilincinde kadına ve çocuğa yönelik şiddet konusunda uzman personel tarafından yapılmalıdır. Uzman personel, bu değerlendirmeyi çocuk psikiyatrisi, jinekoloji, farklı branşlardan uzmanların görüşleri eşliğinde, gerektiğinde farklı kamu kuruluşlarından ve sivil toplum örgütlerinden destek alarak çocuğun üstün yararını önceleyen bütüncül bir yaklaşımla karar verebilir. Ancak böyle bir yaklaşım ve hizmet modeliyle hem çocuğun daha fazla hak kaybına uğraması hem de suç teşkil eden eylemlerin cezasız kalması önlenemez. Hastanelerdeki uzman personel sayısının yetersizliği, Çocuk İzlem Merkezlerinin sayısının azlığı, çocuk gebeliklerinin bildirim konusunda yaşanan görev ihmallerinin fazlalığı çocuk gebelikleri konusunda çocuğun üstün yararını temel alan bir hizmet modelinin bulunmadığına işaret etmektedir. Ayrıca çocuk gebeliklerinin bildirim konusunda yaşanan ihmallerin ortaya çıktığı durumlarda vakaların üstünün örtülmesi yönünde kasıtlı girişimler olduğunu düşündürecek pek çok örnek bulunmaktadır.

Gebeliklerin iki tarafın rızasının olduğu erken evliliklerin veya birlikteliklerin sonucu olabileceğinin farkında olmakla birlikte zorla evlilikler ve cinsel istismar ile yakından ilişkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan çocuk gebeliklerinin önlenmesini amaçlayan etkin bir politikanın oluşturulması için erken evlilikler, zorla evlilikler ve cinsel istismarı önleyici politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. 2014 Aile içi Şiddet Araştırması 18 yaşından önce evlenmiş kadınların, cinsel şiddet içeren davranışlara 18 yaşından sonra evlenen kadınlara göre daha fazla maruz kaldığını tespit etmektedir. Ayrıca erken evliliklerin yalnızca yüzde 24’ünde evlilik çiftin kendi kararına bağlı iken yüzde 47’sinin aile kararı içerdiği ve bunların yüzde 20’sinde

kadınların rızaları olmaksızın aileleri tarafından evlendirildikleri ortaya çıkmaktadır. Burada önemli bir nokta, 18 yaşın altındaki evliliklerin yüzde 13'ünde evlilik için yaş büyütüldüğünün ortaya çıkmasıdır. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bir başka çarpıcı sonuç, resmî din hizmetleri görevlilerinin 18 yaş öncesinde dini nikâh kıymasının son derece yaygın bir uygulama olduğudur.

Araştırma sonuçları, özellikle eğitimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş kadınlar arasında erken yaşta evlenenlerin oranının yüzde 42'lere kadar çıktığını ve eğitim düzeyinin artmasıyla bu oranın belirgin bir şekilde azaldığını ortaya koymaktadır. Yine erken evlilik oranlarının kırsal bölgelerde yüzde 32'ye çıktığı belirtilmektedir. Bu bakımdan kız çocuklarının eğitimden ayrılma oranının yüksek olduğu yerlerde, kırsal bölgelerde hem kız çocuklarına yönelik koruyucu tedbirlerin hem de toplumun genelini hedefleyecek önleyici tedbirlerin ve politikaların nasıl geliştirileceği konusuna ayrı bir önem verilmelidir.

Erken evlilik, zorla evlendirme ve cinsel istismar sonucunda ortaya çıkan çocuk gebeliklerini önlemeye yönelik politikaların mülteci ve sığınmacıları da dışarıda bırakmayacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bilhassa savaşın yarattığı yerinden edilme, yoksulluk ve haklara erişim önündeki engeller bu gruplardan kız çocuklarını şiddete ve istismara daha açık hale getirmektedir. Çocukların zorla evlendirilmesi, cinsel istismar ve insan ticareti araştırmalarda ortaya çıkan şiddet türlerindedir. Özellikle Suriyeli nüfusun Türkiye'ye kitlesel göçü ile birlikte Suriyeli kadınlara ve kız çocuklarına yönelik sömürünün en yoğun biçimlerinden biri olarak varlığını sürdüren, "himaye altında olma" gibi bir toplumsal kabulün zemin oluşturan evliliklerin, hiçbir koruma mekanizmasına erişimi olmayan kadınların para karşılığında evlenmeye zorlanması şeklinde gerçekleştiği de tespit edilmektedir.

Çocuk gebelikleri kız çocuklarının eğitimden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Başta bebek ve anne ölümü olmak üzere gebelik ve doğum sırasında ve sonrasında gelişen komplikasyonlar nedeniyle ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı bilinmektedir. Bunların yanında çocukları hayatlarının devamında eşitsiz ve ayrımcı uygulamalara daha açık hale getirmektedir. Başta bu sebepler olmak üzere Anayasa ve imzalanan uluslararası çocuk hakları sözleşmeleri uyarınca, çocukların cinsel istismar dahil olmak üzere şiddete maruz kaldığı tüm şartları ortadan kaldırmak, koruyucu ve önleyici hizmetleri geliştirmek ve etkili biçimde uygulamak devletin görevidir. Bu koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkili bir şekilde uygulanması için bütünlüklü bir politika geliştirmeyi ve uygulamayı gerektirir. Yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin de çocuk gebeliklerinin kapsamlı bir şekilde ele alınarak önlenmesine yönelik sağlıklı bir politika geliştirebilmesi için öncelikle Türkiye'de çocuk gebeliklerinin araştırılması ve çocuk gebeliklerine neden olan etmenlerin belirlenerek alınacak önlemlerin saptanması amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurması aciliyet taşımaktadır.